

Arnold, C. J. C. W. H., Franken, M. A. M., *J. H. Gunning 1768-1853. Uit het bewogen leven van een ondernemer, papierfabrikant en maire van Apeldoorn* (Utrecht: Matrijs, 2005, 217 blz., €24,95, ISBN 90 5345 278 8).

Dit is een boek met een bijzondere ontstaansgeschiedenis. De eerstgenoemde schrijver, Arnold, die eind zestiger jaren promoveerde op *Apeldoorn in opkomst*, was al geruime tijd bezig met het verzamelen van gegevens betreffende de ondernemer en maire J.H. Gunning. Arnold was van plan om na zijn pensionering Gunnings biografie te schrijven. Het mocht echter niet zo zijn: hij overleed in 1999, kort na zijn afscheid als rector van een scholengemeenschap te Haaksbergen. Franken, zijn vriend, collega en vakgenoot, beloofde Chris Arnold, de uitgebreide aantekeningen over Gunning tot een boek uit te werken.

Weldra ontdekte Franken echter dat zijn aanvankelijke idee dat hij ‘slechts behoefde te functioneren als een te-boek-steller van de aantekeningen van Chris lichtelijk naïef bleek.’ (6) Hij werd namelijk steeds weer door anderen op nieuwe bronnen gewezen. Van de informanten is bovenal de heer F. D. Gunning, gewezen huisarts te Velp, voor Frankens onderzoek van onschatbare betekenis geweest, onder meer door zijn ‘herontdekking’ van het authentieke verslag van Gunning over zijn arrestatie en deportatie door de Fransen naar Parijs.

Johannes Hermannus Gunning werd in 1768 in Haarlem geboren. Hij was de zoon van een immigrant uit Munsterland, die het in Haarlem als linnenwever tot een zekere welstand bracht, ondanks de toenmalige economische malaise in de Haarlemse textielbranche. Johannes erfde de wilskracht, het doorzettingsvermogen en een praktische intelligentie van zijn vader. Hij was uiterst ambitieus: zijn levensdoel was om zich boven de middenstand te verheffen en zich als zakenman op te werken tot de welgestelde hogere burgerij.

Ondanks de conjuncturele tegenwind en de politieke troebelen wist Gunning als jongeman in Amsterdam in korte tijd een gefortuneerd zakenman te worden. Vanaf het jaar 1800 namen zijn zaken een wijdere vlucht, toen hij zich ging bezighouden met leveranties van wapens aan de Bataafse en Franse legers. In 1801 verhuisde hij naar Den Haag. Daar fungeerde hij als groot-handelaar voor de legerautoriteiten, en het geld stroomde binnen. Het jaar 1808 betekende het hoogtepunt; toen wist hij met de regering contracten af te sluiten voor de ravitaillering van het leger en de marine ter waarde van ruim anderhalf miljoen gulden. In datzelfde jaar verhuisde hij naar Apeldoorn, waar hij de papierfabriek De Vliet gekocht had. Met de kolossale legercontracten in de portefeuille dacht Gunning dat hij zich de enorme uitgaven voor een statig huis wel kon veroorloven. Zo kon hij zich eindelijk de deftige levensstijl aanmeten waarnaar hij altijd gestreefd had.

De grote streep door de rekening was de plotselinge invasie van de Engelsen in Zeeland in 1809. Gunning was verantwoordelijk voor de ravitaillering van leger en vloot en in alle chaos wist hij die op bewonderenswaardige

wijze te realiseren. Maar in plaats van de verwachte winsten berokkende de ravitaillering hem, onder meer door de sterk gestegen voedselprijzen, slechts enorme verliezen. Verliezen die het nieuwe Franse regime niet wilde vergoeden. De Engelse inval en de Inlijving kostten Gunning het grootste deel van zijn vermogen.

In 1811 werd hij aangesteld tot maire van Apeldoorn, vooral door toedoen van oud-admiraal Van Kinsbergen. Door zijn ‘onvermogen tot interactiviteit’ — aldus Franken op pagina 180 — lag hij weldra overhoop met alles en iedereen in Apeldoorn, zelfs met zijn beschermheer Van Kinsbergen. Moedig was hij wel; verdacht van tegenwerking van de rekvisities ten behoeve van de Franse troepen in Deventer werd hij door de terugtrekkende Fransen naar Parijs gedeporteerd. In 1814 keerde hij in Apeldoorn terug. Zijn pogingen schadevergoeding te verkrijgen voor zijn enorme verliezen liepen op niets uit. Alleen door verkoop van De Vlijt raakte hij uiteindelijk uit de geldzorgen.

Veel was over Johannes Hermannus Gunning tot nog toe niet bekend. Na lezing van dit boek ben ik het met Franken eens, dat Gunning ‘beter verdiende dan uitsluitend als een schim en dan nog alleen binnen Apeldoorn rond te waren.’ (175) Gunning was ‘een allesbehalve gemakkelijk heer’ (189), maar onwillekeurig krijgt men waardering voor de moed en het koppige doorzetten van deze markante persoonlijkheid, hoe egocentrisch en eigengereid hij ook was. Zijn levensverhaal leest als een roman.

Slechts een kleine aanmerking: Franken is van mening, dat het leven van Gunning ‘in het teken heeft gestaan van het Nederlandse ondernemerschap in moeilijke tijden.’ (175) Het blijft wat onduidelijk wat hij daarmee precies wil zeggen. Toch niet dat Gunning exemplarisch is voor de geschiedenis van zakenmensen van zijn tijd, want Franken vermeldt zelf expliciet dat we maar weinig weten over de ondernemersgeschiedenis uit die tijd. Hoe dat ook zij, zeker is dat Franken met deze fraaie publicatie, die hij voorzichtigheidshalve ‘een biografische schets, zeker geen voldragen biografie’ noemt (8), een belangrijke bijdrage heeft geleverd tot het opvullen van die lacune. Daarbij is het een waar genoegen om dit boek te lezen, want de auteur is niet alleen een uiterst consciëntieus historicus, maar ook een goed stilist en een boeiend verteller

J. C. Vrielink

Berg, M. K. A. van den, Berteloot, A., Mertens, Th., *Het Gaesdonckse-
traktatenhandschrift. Olim hs. Gaesdonck, Collegium Augustinianum, ms.
16* (Middeleeuwse verzamelhandschriften uit de Nederlanden IX; Hilver-
sum: Verloren, 2005, 373 blz., €30,-, ISBN 90 6550 787 6).

Deze studie bevat de diplomatieke editie van het Gaesdonckse traktatenhandschrift dat stamt uit de jaren 1560-1570 en in het Arnhemse Agnietenklooster tot stand is gekomen. Tijdens de reformatie werd het overgebracht naar het eveneens Arnhemse klooster Gaesdonck, alwaar het in 1701 nog vermeld wordt. In 1939 werd het uit veiligheidsoverwegingen naar Munster overgebracht; daar verbrandde het in 1944. Omdat er gelukkig 269 zwart-wit foto's van over zijn die Titus Brandsma in de jaren dertig liet maken, was het mogelijk dat nu deze tekst-editie tot stand kwam. Naast de teksteditie bevat het boek ook een uitvoerige inleiding, waarin een formele en een inhoudelijke bespreking van het manuscript.

De tekst bestaat uit zeven zogenaamde codicologische eenheden, die door cesuren gescheiden worden; een katerscheiding valt samen met de overgang naar een volgende tekst, of samenstel van teksten, in combinatie met een wisseling van handen. De teksten zijn alle in dezelfde kring en ongeveer in dezelfde tijd geschreven. Er zijn negen verschillende handen te onderscheiden. De eerste eenheid bestaat uit twee passie-teksten en een aantal parafrasen op het evangelie, o.a. over de tekst 'ego sum via...' en *Job*. 1:9-14. Het tweede deel bevat teksten van (Pseudo-) Ruusbroec en Tauler. In deel drie kunnen we lezen hoe we geestelijk moeten leven, onder andere door Christus na te volgen. In deel vier staan teksten van Heinrich Seuse, in deel vijf preken van Eckhart. Ook in deel zes vinden we preken van Eckhart en een Middelnederlandse vertaling van het *Soliloquium* van Gerlach Peters. Deel zeven tenslotte bevat weer preken van (Pseudo-)Eckhart. De taal van het geheel vertoont noordelijke en oostelijke kenmerken.

Dit handschrift laat ons goed zien welke teksten bij de moderne devoten en hun geestverwanten in aanzien stonden. Allereerst is dat natuurlijk het evangelie zelf en dan vooral het 'Qui sequitur me...', maar ook Ruusbroec en de Duitse mystici waren een belangrijke inspiratiebron, al zou Geert Grote Ruusbroec hebben verweten dat hij te weinig angstgevoelens had. Van één van de belangrijkste auteurs uit eigen kring, Gerlach Peters, is het *Soliloquium* opgenomen. Alle teksten zijn in het Middelnederlands geschreven of vertaald, wat niet verwonderlijk is omdat de tekst uit een vrouwenklooster stamt.

Tot nu toe is slechts een beperkt aantal teksten uit dit manuscript gepubliceerd of becommentarieerd, zodat deze teksteditie voor vaklieden zeer belangrijk is. De technische bespreking van het handschrift is zeer uitvoerig. Ware het niet dat dit negatief klinkt, dan zou ik zeggen dat op alle slakken zout wordt gelegd (!). Er is een uitvoerig overzicht van de gebruikte afkortingen in het handschrift, er zijn drie registers: van opschriften, incipits en van namen en plaatsen, en er is ook een concordantie met Christ (1910) en Beuken (1934), die eerder het handschrift beschreven. Negen zwart-wit